

Тригорій
Павлуцький

Дереб'яні
та мууровані
храми
України

Видавець Олександр САВЧУК
ХАРКІВ • 2017

УДК 726:27-035.3-033(477)
ББК 85.113(4УКР)
П 12

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ ІМЕНІ Д. І. БАГАЛІЯ

*Висловлюємо щирі подяку
за безкорисливе сприяння виходу в світ цього видання:
дирекції та колективу Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім. В. Н. Каразіна,
а також особисто пп. Ірині Журавльовій, Віктору Вечерському, Андрію Пучкову,
Надії Холявці, Денису Вітченку, Михайлу Квітці, Олександрові Федоришену,
Євгену Совінському, Андрію Малишчу, Вадиму Щербі, Олександрі Шевлюзі
та Лесі Гладкій*

Павлуцький Г. Г.

П 12 Дерев'яні та муровані храми України / Григорій Павлуцький ; передм. А. О. Пучков ;
додатки В. В. Вечерський ; переклад О. В. Ушкалова ; упоряд. О. О. Савчук. — Харків :
Видавець Олександр Савчук, 2017. — 214 с. : [229 іл.]

ISBN 978-966-2562-85-9

Книгу складають дві класичні праці видатного українського мистецтвознавця Григорія Павлуцького (1861–1924): «Старожитності України. Дерев'яні та муровані храми» (1905) та «Бароко України» (1910) з шеститомовика «Історія російського мистецтва» Ігоря Грабаря.

Пропоновані читачеві праці стали першими мистецтвознавчими дослідженнями української дерев'яної та мурованої архітектури й охопили визначні пам'ятки українського храмового будівництва. Особлива увага приділена пам'яткам Київщини, Поділля та Волині.

Книга оснащена сучасними пам'яткознавчими анотаціями з кольоровими ілюстраціями, а також іменним та предметно-географічним покажчиками.

УДК 726:27-035.3-033(477)
ББК 85.113(4УКР)

ISBN 978-966-2562-85-9

© Павлуцький Г. Г., 1905, 1910
© Видавець Олександр Савчук, 2017
© Пучков А. О., передмова, 2017
© Вечерський В. В., додатки, 2017
© Чекаль О. Г., художнє оформлення, 2017
© Ушкалова О. В., переклад, 2017

ЗМІСТ

Андрій ПУЧКОВ

Григорій Павлуцький як перший український мистецтвознавець,
або Замкнений у часі просторовий обрій архітектурознавства 7

СТАРОЖИТНОСТІ УКРАЇНИ. ДЕРЕВ'ЯНІ ТА МУРОВАНІ ХРАМИ

Передмова	27
Старовинне дерев'яне церковне будівництво в Південно-Західному краї.....	29
Стара Успенська церква в містечку Яришеві Могилівського повіту	49
Медведівський Миколаївський монастир Чигиринського повіту	53
Церква Різдва Пресв. Богородиці в містечку Ходорові Канівського повіту	56
Церква-замок у Сутківцях Летичівського повіту	57
Стара соборна церква в ім'я св. Георгія в місті Таращі	63
Свято-Михайлівська церква в селі Чемерисах Волоських Могилівського повіту.....	65
Церкви в містечку Зінькові Летичівського повіту	68
Успенська церква в селі Дашківцях Ушицького повіту	72
Введенська церква в містечку Трипільлі Київського повіту	74
Дерев'яні церкви в місті Вінниці.....	79
Церква Різдва Пресв. Богородиці в селі Привітові Новоград-Волинського повіту	87
Церква в ім'я св. Архистратига Михаїла в селі Печанівці Новоград-Волинського повіту	88
Церква в ім'я Різдва Богородиці в селі Камені Новоград-Волинського повіту	89
Дерев'яні церкви в містечку Чуднові Житомирського повіту	91
Дерев'яні церкви в містечку Полонному Новоград-Волинського повіту.....	95
Старі церкви села Синяви Васильківського повіту	104
Іллінська церква в селі Суботові Чигиринського повіту	106
Мотронинський монастир Чигиринського повіту	111

БАРОКО УКРАЇНИ

І. ДЕРЕВ'ЯНЕ ЦЕРКОВНЕ БУДІВНИЦТВО В УКРАЇНІ..... 119

Вплив західних форм на українське будівництво • Посередництво Польщі •
Основні типи українських храмів • Успенська церква в Яришеві •
Церква Різдва Богородиці в Ходорові • Покровська церква в Ромнах •
Троїцький собор у Новомосковську • Відсутність дерев'яних церков
в Україні раніше XVIII ст. • Свідчення сучасників • Георгіївська церква
в Старих Хуторах у Вінниці • Бані-вежі дерев'яних українських церков •
Введенська церква в Трипільлі • Михайлівська церква в Зінькові •
Михайлівська церква в Чемерисах Волоських • Описання • Двері •
Іконостаси • Дзвіниці • Дзвіниця Троїцької церкви в Зінькові •
Дзвіниця Преображенської церкви в Полонному • Дзвіниці в Яришеві,
Ладижичах, Шоломках і Старосільцях • Барокові форми в українському
дерев'яному будівництві • Стародуб і старообрядницькі церкви •
Церква в Березні • Єдиновірські церкви в Клинцях

II. СТАРОВИННІ ДЕРЕВ'ЯНІ СИНАГОГИ В УКРАЇНІ	132
Тип синагоги в містечках Південно-Західного краю •	
Синагога в Михалполі • Синагоги в Ярмолинцях, Шарівці, Узлянах, Заблудівці, Яришеві та Смотричі • Архітектурний зв'язок синагоги з польським будинком • Дахи із заломом	
III. МУРОВАНЕ ЦЕРКОВНЕ БУДІВНИЦТВО В УКРАЇНІ	135
Релігійне піднесення в Україні в XVII ст. • Вплив єзуїтських будівель в Україні •	
Дві групи українських мурованих храмів • Елементи української декорації •	
Велика церква Києво-Печерської лаври • Фролівський монастир і собор у Ромнах •	
Церква-замок у Сутківцях • Діяльність митрополита Петра Могили •	
Опис Києва Павлом Алепським • Троїцький Густинський монастир •	
Мгарський монастир • Гетьманство Мазепи та побудовані ним церкви •	
Військово-Микільський собор • Московський будівничий Осип Старцев •	
Богоявленська церква Братського монастиря • Всіхсвятська церква над Економічною брамою • Церква Петра і Павла на Подолі •	
Михайлівський монастир і Софійський собор • Економічна брама в огорожі Михайлівського монастиря в Києві • Діяльність митрополита Рафаїла Заборовського • Церкви в Прилуках, у Баришівці •	
Катерининська церква й Крупицький монастир у Чернігові • Іконостаси	
IV. ЦИВІЛЬНЕ БУДІВНИЦТВО В УКРАЇНІ	153
Будинок Хмельницького в Суботіві • Корпуси та флігелі Києво-Печерської лаври •	
Супрасльський собор і вежі • Сволоки • Будинок парафіяльного училища на Подолі •	
Так званий «будинок Мазепи» в Чернігові • Духовна академія в Братському монастирі	
ДОДАТКИ	
Віктор ВЕЧЕРСЬКИЙ	
Архітектурні пам'ятки, досліджені Григорієм Павлуцьким:	
збережені й знищені.....	161
I. Збережені архітектурні пам'ятки.....	162
II. Втрачені архітектурні пам'ятки	182
ПРИМІТКИ.....	197
УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ	197
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК.....	198
ПРЕДМЕТНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	205